

וְיִתֵּר קֹל הַחֲזִיר בַּתְּסוּבָּה נָשִׁים מְאֹסֵר אֲנָשִׁים! הַגָּאוֹן רַבִּי זְלוֹמָן סוֹרֶצְקִין זצ"ל כָּתַב בִּסְפָרוֹ 'אֲזוּנִים לְתוֹרָה', לִימוּד וְהַסְבֵּר מַעֲנִיין - מַעֲצָם הַקִּדְמִים אֲהֵלָה שֶׁל שָׂרָה. וּלְפָנֶי שְׁנַעְתִּיק דְּבָרָיו, יֵשׁ לְהַקְדִּים דְּבָרִים נִפְלְאִים שֶׁל הַגָּאוֹן הַנ"ל, שֶׁכָּתַב בִּסְפָרוֹ 'הַדְּעָה וְהַדִּיבּוֹר' (ח"א דְּרוֹשׁ יו'): "נִרְאֶה שֶׁאֵחָל שֶׁנִּטַּע אֲבָרָהם - לֹא הָיָה אֲחֵל פְּשׁוּט, לִשְׁבֵּת בּוֹ, אֶךְ אֲחֵל לִלְמַד בּוֹ אֶת בְּנֵי הָאָדָם דַּעַת ה' וְלַהֲכַנִּסֵּם תַּחַת כֹּנֵפֵי הַשְּׁכִינָה!".

מעמד ענק של קידוש השם הראשון בעולם:

כשנמרוד הרשע השליך את אברהם אבינו לכבשן האש באור כשדים, הגיעו כל העם לחזות במעמד, ונוכחו במקום כתשע מאות אלף איש, נשים וטף.

כן מביא בספר 'סדר הדורות' (אלף תתקצ"ח): "ויאמרו אשר ביזה את המלך ואלהיו באש ישר. על כן יבערו את כבשן הלבנים אשר בכשדים שלשה ימים, ושלשה לילות. ולהשליך את אברם לחוכו, ויאספו כמו תשע מאות אלף איש, וכל הנשים וטף נאספו אל הגגות ואל המגדלים לראות באברהם, ויתיעצו כולם יחד מרחוק, לא נותר אדם אחד אשר לא בא ביום ההוא לראות."

נמרוד ניסה להזיק לאברהם ע"י כישוף:

כתב בן יהוידע (עירובין נג, א) שמלבד הנס העצום שלא נשרף ולא הצליחו להשליכו לכבשן, היה כאן נס גדול נוסף, וז"ל: "למדנו עוד פלא הנס שנעשה לאברהם אבינו מצד אחר, כי ידוע שנמרוד היה מבשף גדול, ומסתמא עשה ואמר כמה לחשים בשמות טומאה כשהפיל את אברהם אבינו לכבשן האש כדי שיטלו בו האש, ולא הועיל, כי מכולם הצילו השי"ת."

כיצד השליכו את אברהם אבינו לכבשן?

החיד"א מביא בספר 'מדבר קדמות' (מערכת האלף את ג) דברי המדרשים, שכל אותם שניסו להשליך את אברהם אבינו לכבשן האש נשרפו מיד, על כן עשו תחבולה, והתקינו מתקן מיוחד שנקרא 'טראבוק' ובאמצעותו סקלו את אברהם אל תוך כבשן האש.

עוד כתב החיד"א משם האריז"ל, שבכך שאברהם נסקל, הוא תיקן אחד מחטאי אדם הראשון שהתחייב עליו סקילה (כ"ה בשער הגנולים).

האם מברכים על ראיית כבשן אור כשדים?

נאמר במסכת ברכות (נו ב): "ראה גוב של אריות או כבשן האש אומר ברוך שעשה נס לאבותינו [לצדיקים] במקום הזה". ופירש"י: "כבשן של אש - חפירה שהוסק בה כבשנם של חנניה מישאל ועזריה. ומשמע מדבריו, שרק על הכבשן של חנניה מישאל ועזריה מברכים, אך על הכבשן של אברהם אבינו לא מברכים.

וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי רי"ח ס"ז): "הרואה גוב אריות של דניאל, וכבשן האש של חנניה מישאל ועזריה, מברך שעשה נס לצדיקים במקום הזה" ולא הוזכר כבשנו של אברהם, וכמו"כ גם ברמב"ם לא נזכר.

אמנם ברשב"ם בב"ב (צא א ד"ה עיבאר ועירא) כתב: "אור כשדים שהושלך שם אברהם אבינו והרואה צריך לברך ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה".

ובכתבי הרד"ל כתב דלכאורה יש לברך על כבשנו של אברהם אבינו, ומה שלא הוזכר דין זה בגמ' ובראשונים, משום שבמצאות מקום הכבשן כבר אינו קיים כלל, ולפיכך לא שייך לראותו ולברך עליו (הר"ד בקו"י 'מגדל דוד' שנדפס בקובץ 'ישורון' שנת תשנ"ט עמ' תקכ"ב).

ושו"ר דברי ה'אלהיה רבה' (או"ח סי רי"ח ס"ז) שכתב דמה שלא הוזכר דין ברכה על כבשנו של אברהם אבינו, משום שהוא דבר פשוט וברור שצריך לברך - שהרי כולנו צאצאי אברהם, ומהחייבים משום כך בברכה על מקום שנעשה נס לאבותינו, ולא הוצרכו לכתוב דברים פשוטים כ"כ.

חידה:

היכן רמוז בפרשתנו: "שושן הבירה"?

מי בארה של שרה מתוקים וצלולים! עדות קדומה יותר יש מאחד הראשונים: בספר 'סבוב ר' פתחיה' מאת רבי פתחיה מרשנבורג, אחיו של ר"י הלבן מבעלי התוס', כתב שראה את בארה של שרה, והמים מתוקים וצלולים מאד!

רבי פתחיה מספר, שפגש בחברון זקן שהיה נוטה למות, וכך סיפר לו אותו זקן: "הנה אני הולך לעולמי, ואיני משקר, ונשבוע שפעם אחת בצום כיפור ראה מלאך של אש וסוסו של אש אצל בארה של שרה, שהיה מתפלל שם."

כמו"כ קיימת עדותו של רבינו עובדיה מברטנורא המובאת בספר מסעותיו 'דרכי ציון', אשר במסעו ראה בסמוך לחברון: "בתוך אבני סלע מקוה מים חיים, ואומרים שהוא של שרה אמנו ע"ה."

"וישמע אברהם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילדי ביתו שמנה עשר ושלוש מאות וירדף עד דן" (יד, יד)

אברהם הסתדר ללכת בדרך הטבע ולא לסמוך על הנס! ברש"י כתב: שמונה עשר ושלוש מאות - רבותינו אמרו אליעזר לבדו היה, והוא מנין גימטריא של שמו". ובאמת מלכתחילה לקח עמו אברהם 318 מאנשיו למלחמה במלכים, וכפי שכתב ה'כלי יקר': "הקרוב אלי שגם רש"י מודה שלקח עמו שי"ח אנשים ממש, כי חייב כל אדם לעשות בדרך הטבע כל אשר ימצא בכחו לעשות, ומה שיחסר הטבע ישלים הנס."

מדוע רק אליעזר נשאר למלחמה מכל 318 איש? ובספר 'לוקוס הפלאות' (ערך אברהם אות כב. חיברו רבי חיים פוטרניק וצ"ל מקראקא) הביא, שלשון הפס' הוא "וירק את חניכיו", ללמדך שאברהם הוריק את חניכיו, שנהג כדיני מלחמה, והכריז לפני כן את ההכרזה שהיה הכהן המשותף מכריז לפני היציאה למלחמה: "מי האיש הירא ורך הלבב ישוב לביתו. למלחמה אתם יוצאים - מי שיש בידו עבירות ומתיירא ממעשיו - לא יצא עמנו", כיון ששמעו כך, חזרו כולם, ולא נשתייר אפילו אחד, מלבד אליעזר שהיה אדם כשר. אמר הקב"ה לאברהם הוא ילך עמך, ואני נותן בו כח של 318 אנשים! (ושו"ר שהדברים מפורשים במדרש רבה פמ"ג, אות יד, ר' לוי אמר בפרשת שטרים הוריק, עיי"ש ובה' במדרש תנחומא).

מול כמה חיילים נלחמו אברהם ואליעזר? אברהם ואליעזר הצליחו לבדם לגבור על מלכים גדולים ועצומים, שגיבורים גדולים לא עמדו בפני אותם מלכים. ומלבד גבורת המלכים היה להם גם צבא עצום, במסכת סנהדרין (צה, ב) איתא שהיו להם למעלה משניים וחצי מיליון חיילים - מצוידים בסוסים ופרשים וכלי מלחמה!

באיזה אופן ניצח אברהם את ד' המלכים? כיצד ניצחו את אותם מלכים וצבאם האדיר? איתא במסכת סנהדרין (קח, ב) שסיפר אליעזר עבד אברהם לשם כן נח: לקח הקב"ה ואת אברהם אבינו לימניו, ויחד זרקנו על אויבינו עפר, ואותו עפר הפך להיות חיצים וחרבות. ובמדרש שוחר טוב (סי' קי) נאמר: כשרדף אברהם אחרי המלכים קפצה לו הדרך לפניו (ו"א, שאברהם לא הוצרך לנס של קפיצת הדרך אלא גודל פסיעותיו של אברהם היו ג' מילין, שהרי אברהם היה גדול מאד כדאיתא במסכת סופרים).

האין סמך אברהם על הנס? ולכאורה פלא הדבר שאברהם יצא למלחמה שבדרך הטבע היתה חסרת סיכויים, והכיצד סמך אברהם על הנס, והרי "אין סומכים על הנס" ובפרט במקום שההיזק מצוי (כדאיתא בפסחים ב, ב)?

אברהם התכוון מלכתחילה לפדות את לוט בכסף? ובילקוט ראובני הביא מהזוהר הקדוש, וז"ל: "האין סמך על נס באתרא דשכיחא הויקא לרדוף אחר ד' מלכים? אלא כשיצא מביתו - יצא על דעת לפדות את לוט בממונו רב, וכשיצא מפתח ביתו ראה השכינה וחיל גדול סביבו, מיד רדף אחריהם."

מדוע סירב אברהם לקחת משלל המלחמה? ומשום שהכל היה בדרך נס - לכך סירב אברהם לקחת מאומה משלל המלחמה. והשל"ה הקדוש כתב בטעם הדבר שאברהם לא רצה להנות משלל המלחמה, מחמת שלא רצה אברהם ליהנות מהנס! והיות והשלל בא ע"י ניצחון באמצעות נס - אין ראוי לו להנות מהנס (שני לחות הברית, דרך חיים תוכחת מוסר אות לד).

הערות והוספות לגליזנות הקודמים:

בפרשת בראשית כתבנו שיש כמה אנשים שהאריכו ימים יותר ממתושלח. והעיר, דלכאורה גם נעמה אחות תובל קין האריכה ימים, שהרי נעמה אחות תובל קין נולדה כמה דורות קודם ממתושלח, וברש"י (בראשית ד, כב) כתב דאיתה נעמה היתה אשת נח. והיא האריכה ימים כמה מאות שנים לאחר המבול! וא"כ נעמה חיה שנים רבות יותר ממתושלח! (אמנם יש בזה דעות נוספות, ואנמ"ל).

כמו"כ גם דינה בת יעקב - לשיטות מסוימות האריכה ימים עד תקופת רבי עקיבא, ואף נישאה לבסוף לרבי עקיבא, (ראה סדר הדורות האלף הג', ב' אלפים ר"ה). אמנם יש הסוברים שדינה לא ממש האריכה ימים עד תקופת ר"ע, אלא רק נתגלגלה באשה שנשאה לר"ע.

בפרשת נח הבאנו מהילקוט שמעוני: פרשנותא, בנו של המן הרשע, היה הגמון במקום שנקרא 'קדונויא', ונטל נסר אחד של חמישים אמה - מתחתו של נח, בכדי לחתול עליו את מרדכי היהודי. והאירו את עינינו שדברים אלו מתאימים לדברי התרגום יונתן דכתב (נח ה, ד), "ונחת תיבואת בירחא שביעאה הוא ירחא דניסן בשבסרי יומין לירחא על טורי דקדרון שום טורא חד קדונויא" וכו'. וא"כ, בנו של המן היה הגמון בהרי אררט במקום הקרוי 'קדונויא'.

תשובה לחידה מפרשת נח:

חידה:

היו כמה מינים של בע"ח שנת כלל לא הכניס לתיבה, מי הם אותם בעלי חיים?

תשובה:

א. הראם - נאמר במסכת זבחים (ק"ג, ב): הראם ובת העצום (רבה בר בר חנה העיד שראה ראם גור בן יונו, וגובו כזה חבור, והר תבור גבוה ארבעים פרסות), ועמדו בסמוך לתיבה וקשרו את קרניהם לתיבה, ונעשה להם נס ונצטוו צידי התיבה כדי שיוכלו לעמוד בחום של מי המבול הרתחים. ודעת ר' יוחנן, דמ"מ אף שעמדו בחוץ, הכניסו את ראש חוטמם לתוך התיבה.

ב. דגים וחיות הים - עוד איתא שם: הדגים לא נכנסו לתיבה, כיון שלא נגזרה עליהם גזירת המבול. ובכלל זה כל חיות הים ניצלו ולא הוצרכו להיכנס לתיבה (אמנם יש החולקים בזה, וסוברים שתחת הים הוכנסו לתיבה, וראה להלן אות ו. ויעוי' אבן עזרא, יט, ובמהרי"ל דיסקין עה"ת).

ג. יצורים הנוצרים מעיפוש - כתב במשך חכמה (ט, י): "אבל הנולדים מן העפוש ומהאשפות לא היה צריך להכניסה לתיבה" (ולפי"ז צ"ל דגם סלמנדרא לא היתה בתיבה).

ד. קופים - איתא במסכת סנהדרין (קט, א) שחלק מאנשי דור הפלגה נענשו בכך שנהפכו לקופים. ויש מי שכתב דלפני כן לא היו כלל קופים, אלא התחדשו רק בעת ההיא, ולפי דבריו הרי שבתביט נח אל חיו קופים! (אמנם חלקים עליו, ומוכח במכתב מקומות שחלק קופים כבר מברית העולם ויעוי' באריכות בעניין זה בספר 'מגדים חדשים' ברכות עמ' תקד).

ה. עוף הגדל באילן - מפלאי הבריאה, הוא מין עוף הגדל באילן מחובר בפיו לאילן, והוזכר על הלכה בשו"ע י"ד סי' פ"ד סט"ו. אחד מגאוני הדורות הקודמים (מתלמידי הגר"מ בנעט וצ"ל) כתב דבר

מחודש, דאפשר שנת לא הכניס לתיבה עוף זה - כיון שהוא אינו פרה ורבה בדרך העופות, אלא גודל מהאילן, ומ"מ יגדל שוב לאחר המבול - וממילא אין סיבה להכניסו לתיבה. אמנם בתוספות השלם, מביא בפירוש מבעה"ת שנת הכניס לתיבה כל העופות שקיימים בעולם, ואף עופות אלו (וראה באריכות, פרטים נוספים, אודות עוף מופלא זה בספר 'אוצר חמדה' ח"א עמ' רז).

ו. נחשים - כתב הרד"ל בפירושו לפרקי דר"א (פרק כג אות מה): "גם אפשר כיון שיש גם כן נחש המים שהוא מין אחד כמעט עם היבשה, לכן לא הוצרך כלל להכניסו לתיבה, שהנחש שבמים היה בים כמו דגים וחיות הים, ולאחר המבול נתהווה ממנו גם מין נחש היבשה, מיהו באגדת בראשית ספ"י חש שהנחש עמו נתנינם ושרפים לתיבה."

ז. פרידות - משמע מדברי המדרש רבה (לד, ז) דבהמת כלאים לא היתה בתיבה, ולפי"ז גם פרידות לא היה בתיבה, דהרי הפרידה נוצרת מכלאי בהמות.

חידה:

היכן רמוז בפרשתנו: תחילת מתן תורה?